

Marija Popović

Filološki fakultet u Beogradu

Poređenje dvojezičnosti u Srbiji sa posebnim osvrtom na srpsko-albansku dvojezičnost

Rad je posvećen analizi srpsko-albanske dvojezičnosti i njenoj komparaciji sa drugim primerima dvojezičnosti u Srbiji. Budući neodvojiva od konteksta u kojem postoji, srpsko-albanska dvojezičnost će biti sagledana kroz prizmu istorijskih i političkih događaja i konflikata koji su se desili u poslednjih nekoliko decenija na Balkanu. U periodu postojanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije srpskohrvatski, kao većinski jezik ove države, je bio dominantan jezik u svim njenim republikama i pokrajinama, bez obzira na maternji jezik njenih građana, te se iz tog razloga razvila dvojezičnost srpskohrvatskog i ostalih jezika u SFR Jugoslaviji. Nakon raspada SFR Jugoslavije ova situacija se bitno izmenila – opala je popularnost nekad dominantnog jezika, a ni dvojezičnost između jezika naroda koji su bili u njenom sastavu više nije zastupljena u istoj meri kao nekada.

Kada je reč o današnjoj situaciji, na teritoriji Republike Srbije i dalje žive pripadnici različitih etničkih grupa koji govore različite jezike kao L1: mađarski, rumunski, slovački, itd. Jedna od važnih jezičkih odlika ovih grupa je relativno simetrična dvojezičnost na njihovom maternjem jeziku i na srpskom jeziku. Rad teži da ukaže na različite situacije u kojima su se razvijale ove dvojezičnosti i da otkrije različite kontekste u kojima postoje i danas.

Ključne reči: dvojezičnost, jezički kontakti, jezički konflikti, albanski, srpski, srpskohrvatski

1. Uvod

Bilingvizam ili dvojezičnost je pojava prisutna svuda u svetu, u gotovo svim društvenim i državnim entitetima, a javlja se kao posledica kontakata između različitih etničkih grupa i njihovih jezika. Nelde (1994) objašnjava da se većina kontakata između etničkih grupa ne dešava u mirnom okruženju, već suoni praćeni tenzijama, razlikama u mišljenju i sukobima. Sastavni deo ovih sukoba između različitih zajednica i njihovih kulturnih, ekonomskih i političkih stavova jeste i jezički konflikt. Jezik, u ovakvim sudarima, kao

glavno sredstvo komunikacije i izražavanja simboličkih vrednosti društvenih grupa i etničkog identiteta, zauzima centralno mesto (Munishi, 2010). Prema Neldeu (1994), problemi na različitim poljima, politički, kulturni i ekonomski, su predstavljeni kroz jezik. U takvim slučajevima politički i ekonomski lideri, ignorišući koren problema, a fokusirajući se na jezički konflikt, utiču na dodatno rasplamsavanje sukoba, što rezultira time da jezik na sebe preuzima daleko veću važnost nego što je imao u početku problema (Nelde, 1994). Munishi (Munishi, 2010) objašnjava da se vlast i politička, ekonomska i kulturna nadmoć određenih naroda manifestuje i kroz nadmoć jezika kojima ti narodi govore u odnosu na jezike onih naroda koji su u inferiornom položaju. Ova superiornost nema veze sa samim jezicima, već sa drugim, vanjezičnim elementima, ekonomske, političke i kulturne prirode, koji čine da jedan narod ima nadmoć nad drugim (što se ogleda i u nadmoći jezika) (Munishi, 2010). Jedna od ključnih karakteristika jezičkih konflikata je ta da konflikti postoje između govornika, a ne između jezika (Nelde, 1994). To znači da različiti spoljašnji društveni faktori utiču na kontakte i konflikte između jezika, te je i kontakt između srpskog i albanskog jezika i njihovih govornika, kao i srpsko-albansku dvojezičnost potrebno posmatrati kroz prizmu istorijskih okolnosti u kojima se ona razvijala.

2. Srpsko-albanska dvojezičnost u Jugoslaviji

Politička dešavanja s početka XX veka dovela su do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je kasnije nazvana Kraljevinom Jugoslavijom. Po završetku Drugog svetskog rata, 1945. godine, osnovana je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, čije su granice ostale iste kao u međuratnom periodu (Duncan, 2016), dok su svi njeni najveći narodi (Hrvati, Slovenci, Srbi, Crnogorci, Makedonci i Bošnjaci) bili deo južnoslovenskog jezičkog kontinuuma, kojeg čini nekoliko (relativno) međusobno razumljivih varijeteta (Munishi, 2010). Međutim, u okviru ove države našli su se i Albanci u različitim delovima SFRJ, pripadnici zajednice koja je govorila jezikom koji ne pripada slovenskoj jezičkoj porodici (Munishi, 2010). U toku postojanja jugoslovenske države postojao je i zajednički jezik Srba, Hrvata, Bošnjaka i Crnogoraca – srpskohrvatski, najbrojniji južnoslovenski jezik u to vreme, kojim je govorilo oko 21.000 000 ljudi (Sussex, Cubberley, 2006). U celoj SFR Jugoslaviji srpskohrvatski jezik je služio kao *lingua franca* kojim su se služili svi *narodi i narodnosti* koji su u njoj živeli, bez obzira na njihov maternji jezik, što ga je činilo dominantnim jezikom u gotovo svim domenima, formalnim i neformalnim (Duncan, 2016; Munishi, 2010; Munishi 2011; Grčević 2011). Međutim, pored dominantnog srpskohrvatskog, SFR Jugoslavija je, budući multinacionalna i multijezična država, dozvoljavala jezička prava

govornicima manjinskih jezika u onim oblastima u kojima su se ti jezici govorili (Duncan, 2016). Osim toga, bilingvizam i diglosija subili rasprostranjeni ne samo među pripadnicima manjinskih grupa, već ponekad i među pripadnicima bivših jugoslovenskih naroda. (Kovačec, 1991: 23)

Muniši (2011) navodi da su Srbi i Albanci u to vreme, iako su bili govornici dva različita jezika, činili jednu komunikacijsku zajednicu, a kontakti između njih i njihova komunikacija dešavali su se svakodnevno i u svim domenima, i to najčešće na dominantnom – srpskom jeziku.

Slično, Ismajli (Ismajli, 1989) navodi da su viši stepen razvoja kulturnih, naučnih i intelektualnih delatnosti na drugim stranama Jugoslavije, zatim redukovana cirkulacija informacija i dobara i činjenica da je za određene funkcije prvi jezik (albanski) postajao drugim, za posledicu imali to da se srpskohrvatski nije učio samo kao jezik za određene svrhe u komunikaciji već kao „way of life“ (Ismajli, 1989: 84). U procesu rada, u komunikaciji sa drugima, u društvenopolitičkim organizacijama osećali su se tragovi stvaranja šablona, kalkiranja, pozajmljivanja leksike, promene koda (Ismajli, 1989), te je i poznavanje srpskohrvatskog postalo neminovno. „Na takvom nivou bilingvizam postaje sudbinom“ (Ismajli, 1989: 85). Prema Ismajliju (1989) govornici albanskog u SFR Jugoslaviji nisu imali mogućnost, osim po cenu izolacije, da ne budu bilingvalni, dok su srbofoni skoro redovno bili monolingvalni.

3. Srpsko-albanska dvojezičnost danas

Devedesete godine na Balkanu obeležili su etnički konflikti i raspad Jugoslavije. Osim političkog i verskog sukoba, značajan aspekt ovih konflikata predstavljao je i jezik, a čitav ovaj period, zapravo, obeležili su i snažni jezički konflikti. Odnosi između Albanaca i Srba su se pokvarili, a dobri komšijski odnosi su gotovo u potpunosti prekinuti što je dovelo i do njihove fizičke odvojenosti (Munishi, 2011). To je neminovno uticalo na nepoznavanje i smanjenu mogućnost učenja jezika Drugog.

Međutim, društveno-političke i kulturne prilike su se nakon građanskog rata na teritoriji bivše Jugoslavije veoma promenile. U Srbiji su danas, prema Zakonu o službenoj upotrebi jezika i pisama, manjinski jezici službeni u opštinama u kojimamanjinsko stanovništvo čini najmanje 15%. Zbog bojkota popisa 2011. godine u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa, teško je utvrditi tačan broj Albanaca u ovim opštinama (Republički zavod za statistiku, 2012), međutim albanski jezik i pismo jesu u službenoj upotrebi u ove tri opštine (Treći periodični izveštaj o primeni Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u RS, 2014). Prema ovom Izveštaju (2014), u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa procenat albanskog stanovništva iznosi preko 15%, te se u ovim opštinama vaspitno-obrazovni program na albanskom

jeziku odvija u više osnovnih i srednjih škola, predškolskih i visokoškolskih ustanova. Bivši predsednik opštine Bujanovac (2014. godine), Nagip Arifi, iskazao je mišljenje je da je slabo poznavanje srpskog jezika jedna od posledica konflikta i političke situacije koja je, prema njegovim rečima, doprinela, „-distanciranju, razlikama i nedostatku poverenja“, dok je tadašnji predsednik Nacionalnog saveta albanske nacionalne manjine (NSANM), Galjip Bećiri (Galip Beqiri), naveo i da je „tokom određenog perioda propagirano da se ne uči srpski jezik“, te da bi potom takav stav zamenila „nezainteresovanost“ (Bošković, Nenadić, Rodić & Marjanović, 2014: 154). Mada je relativno simetrična dvojezičnost i dalje prisutna kod starijih generacija Albanaca na jugu Srbije, mlađe generacije srpski jezik uglavnom ne poznaju dobro, a određeni broj đaka se u potrazi za daljim obrazovanjem i poslom okreće inostranstvu (Bošković i sar., 2014). Ovakvi podaci i stavovi ukazuju na to da su negativni sentimente neminovno doveli do negativnih stavova prema jeziku Drugog i samim tim umanjili želju za njegovim učenjem.

Podaci iz *Studije o mogućnostima unapređenja nastave i učenja Srpskog kao maternjeg jezika u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa* (Bošković i sar., 2014) ukazuju na to da mladi pripadnici i pripadnice albanske nacionalne manjine koji žive u ove tri opštine nedovoljno poznaju srpski jezik, kao i da nastava srpskog kao maternjeg jezika nije na zadovoljavajućem nivou, dok je osnovni problem koji je uočen taj da učenici ne mogu ostvariti spontanu komunikaciju na srpskom jeziku. Malobrojni su đaci koji dobro govore srpski jezik, a to znanje, prema podacima iz navedene Studije (2014), najčešće i nije stečeno u školi i u direktnoj je vezi sa merom u kojoj đaci srpski jezik koriste ili uče izvan škole. Omladina iz ove regije danas nema (mnogo) kontakta sa vršnjacima kojima je srpski jezik maternji, uglavnom nisu u prilici da uče srpski van škole, nisu uopšte ili su u maloj meri u kontaktu sa srpskim jezikom, a nisu ni motivisani da ga uče (Bošković i sar., 2014). Slabo poznavanje srpskog jezika predstavlja značajnu prepreku mladim Albancima i Albancama da se zaposle ili nastave školovanje u Republici Srbiji, da komuniciraju u različitim prilikama, da učestvuju u kulturnom i političkom životu države. Ova studija (2014) ukazuje i na to da posledica nepoznavanja službenog jezika, osim nemogućnosti pripadnika albanske nacionalne manjine da ostvare svoj pun akademski i profesionalni potencijal u Srbiji, jeste i otežana integracija čiji rezultat može biti segregacija i izdvajanje jedne etničke skupine od većinske. „Izdvajanjem dveju skupina stvara se jaz, međusobno nepoznavanje i nerazumevanje, uprkos činjenici da dele zajednički životni prostor“ (Bošković i sar., 2014: 20).

Ipak, ista studija (2014) je pokazala da većina roditelja dece - pripadnika albanske nacionalne manjine u Srbiji smatra da je učenje srpskog jezika od izuzetne važnosti za njihovu decu. Pored toga što je učenje službenog jezika

države važno zbog postizanja punog akademskog i profesionalnog potencijala pripadnika manjinskih jezičkih zajednica, dakle, pored instrumetalne svrhe jezika, Bošković i saradnici (2014) ukazuju na to daroditelji smatraju da bi deca srpski jezik trebalo da znaju i kako bi u multietničkoj sredini u kojoj žive mogli bez poteškoća da komuniciraju, druže se i sporazumevaju sa svojim vršnjacima. U najvećem broju slučajeva, isti stav prema srpskom jeziku imaju i deca, tako da se sve više nazire integrativna motivacija za učenje jezika (Bošković i sar., 2014).

U vezi sa poznavanjem albanskog jezika (od strane srpskog stanovništva) u istoj studiji (2014) naveden je i podatak da „službenici kojima je srpski jezik maternji usled nepoznavanja albanskog jezika nisu u mogućnosti da komuniciraju sa strankama iz albanske zajednice”, te ukazao na potrebu poznavanja albanskog jezika kao jezika sredine (Bošković i sar., 2014:165), dok je „učenje albanskog jezika među profesorima i nastavnicima kojima albanski nije maternji jezik, a koji predaju đacima albanske nacionalnosti” navedeno kao jedan od važnih segmenata u unapređivanju nastave Srpskog kao nematernjeg jezika (u okviru projekta „Unapređenje jezičkih veština manjinskog stanovništva na jugu Srbije” Misije OEBS u Srbiji) (Bošković i sar., 2014:180).

4. Dvojezičnost u Vojvodini

Viševjekovni suživot različitih naroda u Vojvodini doveo je do toga da je danas Vojvodina, takoreći, sinonim multikulturalizma. Vojvodina je višenacionalna, višejezična i multikulturalna sredina, a pored srpskog, u službenoj upotrebi su i mađarski, rumunski, slovački, rusinski i hrvatski jezik i njihova pisma (Službeni list APV 20/2014), pri čemu je manjinsko stanovništvo često bilingvalno.

Autori spomenute *Studije o mogućnostima unapređenja nastave i učenja Srpskog kao nematernjeg jezika u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa* (2014) su se nakratko bavili i pitanjem poznavanja srpskog jezika pripadnika ostalih nacionalnih manjina u Srbiji i rekli da je ono važno za sve nacionalne manjine koje žive u Republici Srbiji, naročito kada je reč o integrativnoj ulozi jezika, te da problem nedovoljnog poznavanja srpskog jezika nije karakterističan samo za albansku nacionalnu manjinu, već se s tim pitanjem susreću i pripadnici drugih manjina koji žive u jezički homogenim sredinama, koji se sa srpskim jezikom susreću samo u školi, ili oni čiji se maternji jezik znatno razlikuje od srpskog.

Analiza podataka dobijenih u istraživanju koje je 2006. godine sproveo Pedagoški zavod Vojvodine u školama u kojima se nastava odvija na jeziku nacionalne manjine pokazala je da 76% učenika i učenica tih škola ima problema sa učenjem srpskog jezika, te da su to pre svega učenici i učenice

kojima je maternji jezik mađarski, a žive u jezički homogenim sredinama u kojima kontakt sa srpskim jezikom imaju samo u školi (Bošković i sar., 2014). S druge strane, analiza je pokazala i da je predznanje srpskog jezika kod pripadnika nacionalnih manjina čiji je maternji jezik srodan srpskom ili onih koji žive u jezički mešovitim ili dvojezičnim sredinama znatno veće u odnosu na decu koja srpskom jeziku nisu izložena u sredini gde žive ili onu čiji maternji jezik nije srodan srpskom, odnosno, pripada drugoj grupi jezika, kao što je to slučaj sa mađarskim i albanskim. Deca sa većim predznanjem srpskog jezika nemaju problema sa njegovim učenjem (Bošković i sar., 2011).

Dok je srpski jezik u Vojvodini prisutan na svim nivoima jezičke upotrebe (porodično-kolokvijalni, javni i profesionalni i nivo književnosti i novinarstva), prema Fenveši (Fenyvesi, 2005), sa mađarskim jezikom to nije slučaj: opseg funkcija mađarskog jezika je smanjen, i prisutan je na prodično-kolokvijalnom i nivou književnosti i novinarstva, ipak na javnom i profesionalnom nivou je tek delimično prisutan, a ista stvar važi i za ostale manjinske jezike u Vojvodini. Takođe, Fenveši (2005) navodi da državni jezik – srpski, preuzima određene oblasti upotrebe manjinskog jezika i da sve manji broj ljudi govori mađarski, u sve manjem broju situacija. Fenvešiu svom istraživanju o bilingvizmu (2005) u kojem su učestvovali Mađari u Vojvodini, i na osnovu samoprocene 141 ispitanika o srpskom jeziku navodi sledeće podatke: srpski kao maternji je prijavilo 8.5% ispitanika, 34% ispitanika je smatralo da srpski jezik govori veoma dobro, njih 35.5% dobro, dok je znanje srpskog jezika kod preostalih 22% na nešto nižem nivou (Fenyvesi, 2005: 201). Ove informacije ukazuju na to da se Mađari u Vojvodini mogu okategorisati kao dominantno bilingvalna zajednica. Očekivano, u najvećem delu Vojvodine bilingvalnim Mađarima je dominantan mađarski jezik, osim u onim mestima u kojima Mađari ne čine većinu. Stanovište autorke je da je mađarsko-srpski bilingvizam jednostran i tzv. narodni bilingvizam (*folk*) (Fenyvesi, 2005: 202). Folk – zato što govornici mađarskog jezika kao maternjeg u Vojvodini često nemaju izbor između dvojezičnosti i jednojezičnosti, već moraju naučiti oba jezika kako bi mogli funkcionisati u državi u kojoj je dominantni jezik srpski, a jednostrani – zato što su samo Mađari dvojezični na oba jezika, dok je većinsko srpsko stanovništvo uglavnom monolingvalno (Fenyvesi, 2005: 202). Takođe je i kasni bilingvizam, budući da se srpski jezik u najvećoj meri usvaja u školi (Fenyvesi, 2005).

„Rumunski jezik u Vojvodini se kao govorni jezik koristi u dve varijante: 1. u svakodnevnoj i privatnoj komunikaciji, i 2. u književnoj varijanti, koja je u službenoj upotrebi u administraciji, u nastavi i sredstvima masovne komunikacije“ (Jovanović, 2009: 108). Govoreći o rumunskom jeziku na našim prostorima, Jovanović smatra i sledeće:

1. svi stanovnici rumunskog porekla sa teritorije srednjeg i južnog Banata su dvojezični – govore svoj maternji jezik, rumunski, i srpski jezik, poznajući solidno gramatička pravila srpskog jezika; 2. stanovnici srpskog porekla sa iste teritorije su samo delom dvojezični, pored svog maternjeg jezika govore rumunski u prilično malom broju – starosedelačko srpsko stanovništvo u većem broju, a kolonizovano u manjem broju i to uglavnom samo dijalekatsku varijantu jezika(2009: 108).

Slično kao što je izneto u prethodnim redovima u vezi sa srpskim i mađarskim, odnosno srpskim i albanskim jezikom u Srbiji, podaci vezani za srpsko-rumunski bilingvizam se poklapaju sa situacijom u srpsko-mađarskoj i srpsko-albanskoj dvojezičnosti, gde su dvojezični uglavnom pripadnici manjinskih zajednica, dok su stanovnici srpskog porekla tek delom dvojezični. Ovde treba uzeti u obzir i situaciju koju je objasnila Filipović (2008): i pored činjenice da u Srbiji pored govornika srpskog kao L1 žive i pripadnici različitih etničkih grupacija čiji L1 nije srpski jezik, većinsko srpsko stanovništvo govori najčešće samo srpski jezik i razvija kompetencije na drugim jezicima obuhvaćenim formalnim obrazovanjem (ali ne i na jezicima manjinskog stanovništva).

– Mikeš (1986) je u istraživanju *Upotreba maternjeg i srpskohrvatskog jezika kod srednjoškolske omladine mađarske, slovačke, rumunske i rusinske narodnosti u Vojvodini* sproveda analizu odgovora informanata o različitim domenima upotrebe jezika. Mikeš (1986) je, kada je reč o komuniciranju izvan vlastite etnojezičke zajednice, zaključila da prilikom izbora upotrebe jezika ispitanici vode računa (u manjoj ili većoj meri) o stepenu dvojezičnosti svojih sagovornika. Tako, 89% ispitanika mađarske narodnosti i od 72% do 80% ispitanika slovačke i rumunske narodnosti koji su živeli u sredini gde se govorio srpskohrvatski i gde je srpskohrvatski jezik bio jezik škole, upotrebljavao je taj jezik u komuniciranju sa sagovornicima L2, dok je procenat upotrebe L2 manji kod ispitanika čiji je jezik škole, naselja i opštine L1 (Mikeš, 1986). Mikeš (1986) dalje objašnjava da su u komuniciranju sa sagovornicima L2 značajni faktori kao što su: dvojezičnost sagovornika L2, jezičko-kulturna razmaknutost između L1 i L2 i sl. Upotreba maternjeg jezika u komuniciranju unutar etnojezičke zajednice, takođe, zavisi od više faktora, kao što su: prestiž jezika, gradska ili urbana sredina, koncentracija pripadnika etnojezičke zajednice, njihov broj i procenat u odnosu na ostalo stanovništvo itd(Mikeš, 1986).

Sedamdesetih godina prošlog veka je u Vojvodini postojao približno jednak broj srpskih studenata koji su učili mađarski kao drugi i studenata koji su učili mađarski kao prvi jezik (Fenyvesi, 2005). Za razliku od ovoga, srpsko stanovništvo nikada nije učilo albanski jezik masovno, niti je toliko interesovanje postojalo. Kada je reč o rumunskom, Jovanović (2009) govori da se

rumunski jezik, kao jedan od jezika sredine, uči u školama samo fakultativno; za to ne postoji razrađen nastavni plan i program, a takva situacija ne deluje stimulatивно na učenike koji su iskazali želju da usvoje rumunski kao jezik društvene sredine.

5. Zaključak

Nakon svega što je izneto u radu, može se zaključiti da se srpsko-albanska dvojezičnost razvijala u različitim periodima i pod različitim političkim okolnostima. U periodu SFR Jugoslavije među albanskim stanovništvomje bila rasprostranjena albansko-srpskadvojezičnost, sa albanskim kao dominantnim jezikom, a dvojezična je najvećim delom bila albanska zajednica, te je i dvojezičnost bila jednostrana. Budući da je sredina u kojoj se srpski (srpskohrvatski) jezik učio obično bila škola, najčešće je to bila kasna dvojezičnost. Nakon raspada SFR Jugoslavije srpski jezik je među albanskim stanovništvom počeo da nestaje iz upotrebe a pozajmljenice iz srpskog da se eliminišu iz albanskog jezika te je i dvojezičnost počela da se svodi na pasivnu dvojezičnost. Negativni stavovi o jeziku Drugog, prouzrokovani prvenstveno konfliktom, doprinedeli su opadanju popularnosti srpskog jezika među albanskim stanovništvom i do opadanja broja bilingvala koji govore oba jezika.

Danas se mlado albansko stanovništvo, pre svega sa juga Srbije, u sve većoj meri okreće inostranstvu u traženju posla i obrazovanja. Ovo je, kao i svetska dominacija engleskog jezika, doprinelo tome da mlađe generacije čak postaju plurilingvalne, ali je srpski jezik iz toga često isključen, dok je srpsko-albanski bilingvizam najčešće instrumentalni.

Kada je reč o srpsko-mađarskoj i srpsko-rumunskoj, ali i ostalim dvojezičnostima u Vojvodini i ostatku Srbije, u poređenju sa srpsko-albanskom, one su takođe jednostrane, kasne i često instrumentalne, dok su mlađe generacije sve češće plurilingvalne.

Mutavdžić (2014) je objasnio da u balkanskim društvima većinsko stanovništvo vrlo često odbija da prihvati činjenicu da su ona višenacionalna i višejezična, te da su i odnosi između većinskog i manjinskog stanovništva često zategnuti i ispolitizovani. Osim toga, postojanje srpsko-albanske dvojezičnosti, za razliku od ostalih primera dvojezičnosti u Srbiji, dodatno otežava činjenica da međusobni negativni stavovi govornika prema drugom jeziku u velikoj meri doprinose nepoznavanju jezika Drugog – srpskog, odnosno albanskog.

„Iako je na Balkanu oduvek prisutan multilingvizam, karakteristika ovog dela evropskog kontinenta je ta da se balkanski narodi nikada nisu u većoj meri zainteresovali da uče i usvajaju jezike svojih neposrednih suseda” (Mutavdžić, 2014: 1609). Ovo možemo objasniti činjenicom da su prvenstveno

manjinski narodi unutar balkanskih država često (bili) bilingvalni, i to kako bi učestvovali u društvenom i političkom životu zemlje, kako bi uspjeli da se izraze na poslu i u komunikaciji sa drugima, dok bismo, s druge strane, morali imati u vidu zategnute i ispolitizovane odnose među balkanskim narodima kao uzrok nezainteresovanosti za učenje jezika suseda. Musaraj je rekla da „balkanski narodi pre teže da komuniciraju između sebe na engleskom nego što će naučiti jezik suseda“ (Musaraj, 2013: 21, citirano u: Mutavdžić, 2014: 1615), pa iako balkanski narodi ni danas uglavnom ne govore druge balkanske jezike (osim svog maternjeg), s izuzetkom jednog broja bilingvala i, nešto ređe, trilingvala (Mutavdžić, 2014), zanimljivo je da u svim balkanskim jezicima figurira jedna izreka: „koliko jezika znaš, toliko vrediš“ (Mutavdžić, 2014: 1615). Da je na Balkanu postojala mogućnost za negovanje učenja stranih jezika, balkanski narodi bi odavno znali prednosti poznavanja stranih jezika i vremenom bi izgradili svoj oblik interkulturalne komunikacije i, samim tim, interkulturalne edukacije (Mutavdžić, 2014). Stoga možemo zaključiti da bilingvizam, ili čak multilingvizam, najčešće podrazumevaju i multikulturalnost, te da učenjem jezika Drugog učimo i o njegovoj kulturi, čime smo za korak bliže njenom razumevanju, a korak dalje od diskriminacije, netolerancije i predrasuda, što je multietničkom i multikulturalnom Balkanu, nesumnjivo, preko potrebno.

Literatura:

- Bošković, N., Nenadić, D., Rodić, M., & Marjanović, J. (ured.) (2014). *Studije o mogućnostima unapređenja nastave i učenja Srpskog kao nematernjeg jezika u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa*. Beograd: Služba Koordinacionog tela Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa.
- Duncan, D. (2016). Language policy, ethnic conflict, and conflict resolution: Albanian in the former Yugoslavia. *Language Policy* 15, 453-474(2016).
- Fenyvesi, A. (Ed.). (2005). *Hungarian language contact outside Hungary: Studies on Hungarian as a minority language* (Vol. 20). Amsterdam: John Benjamins Publishing
- Filipović, J. (2008). Beleške za predmet Sociolingvistika Zimski semestar 2008. Jezik i etnicitet: dokument br. 6. (06.07.2020) – <http://old.fil.bg.ac.rs/katedre/spanski/files/jelena%20filipovic,%20jezik%20i%20eticitet.pdf>
- Grčević, M. (2011). Suvremena jezična situacija u slavenskim zemljama. *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim*. Zagreb: FF Press, 143-159.
- Ismajli, R. (1989). Albanski jezik u Jugoslaviji. *Zbornik Kosovo – Srbija – Jugoslavija*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, 81-100.
- Jovanović, R. (2009). Leksički kalk i pozajmljenice kao vid obogaćivanja rečnika dvojezičnih govornika. *Višejezični svet Melanije Mikeš*. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 107-112.

- Kancelarija za ljudska i manjinska prava Republike Srbije. (2014). *Treći periodični izveštaj o primeni Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u RS.* (29.06.2020.)
- Kovačec, A. (1991). Languages of national minorities and ethnic groups in the countries of what once was Yugoslavia* (With special reference to Romance idioms). *Studia Romanica et Anglicana Zagrabiensia*, 36, 15-27.
- Mikeš, M. (1986). Upotreba maternjeg i srpskohrvatskog jezika kod srednjoškolske omladine mađarske, slovačke, rumunske i rusinske narodnosti u Vojvodini. *Migracijske i etničke teme*, 2(1), 5-16.
- Munishi, Sh. (2010). Konfliktet dhe kontaktet gjuhësore. *Seminari Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare* 29. Priština: Fakulteti i Filologjisë, Prishtinë, 203-216.
- Munishi, Sh. (2011). *Probleme të zbatimit të dygjuhësisë shqip-serbisht në Kosovë.* Sesiioni Shkencor “Shqipja dhe gjuhët e Ballkanit”. Priština: ASHAK, 565-580.
- Musaraj, A. (2013). Intercultural and Interreligious Communication in the Balkans. *Academicus*, Nr. 7 (2013), 18-25.
- Mutavdžić, P. (2014). Interkulturalna edukacija i multilingvizam na Balkanu. *Linguistics, Culture And Identity In Foreign Language Education*. IBU Publications. 1609-1620.
- Nelde, P. (1994). How to Avoid Language Conflict in Europe after 1994. *Intercultural Communication Studies*. 4(2), 1-16.
- Republički zavod za statistiku. (2012). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji. (29.06.2020.)
- Statut AP Vojvodine, (2014). Službeni list APV, br. 20. (29.06.2020.)
- Sussex, R., & Cubberley, P. (2006). *The Slavic Languages*. Cambridge University Press. 1-18.
- Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama, Sužbeni. glasnik RS, br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - dr. zakon, 30/2010, 47/2018 i 48/2018 – ispr.

Marija Popović

A Comparison of Bilingualisms in Serbia with a Special Emphasis on Bilingualism between the Serbian and Albanian Language

Summary

The paper deals with the comparison of bilingualism between Serbian and Albanian language with other examples of bilingualism in Serbia. Since it is inseparable from the cultural, historical and political context in which it exists, we see this bilingualism precisely through the prism of the events that took place in the last few decades in the Balkans.

The beginning of the paper reminds us that bilingualism is present almost everywhere in the world and that it occurs as a result of contacts between different ethnic

groups and their languages, but it also reminds us that these contacts are mostly followed by conflicts. An integral part of these conflicts is also a linguistic conflict, while the language over time gains more importance in the intensification of a conflict.

In the second part we talk about the period of existence of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, when Serbo-Croatian was the dominant language. Serbs and Albanians, although speakers of different languages, constituted a communication community, and contacts and communication between them took place daily and in almost all domains, precisely in Serbo-Croatian. Therefore, regardless of the native language of the citizens of the SFR Yugoslavia, the bilingualism between Serbo-Croatian and other languages in the SFRY was developed (where bilinguals were usually speakers of minority languages).

After the break-up of Yugoslavia, this situation changed significantly. Serbian language lost the popularity and prestige it once enjoyed, and this had a strong impact on the existence of bilingualism between Serbian and other languages in Serbia - the paper showed that it now mostly exists among other minorities in comparison with members of the Albanian national minority. This was greatly influenced by the distancing of the two peoples, which is why the motivation and possibilities of learning the language of the Other are significantly reduced.

However, the interest of Albanians to learn Serbian language today is indisputable. Parents and children - members of the Albanian national minority, show an interest in learning Serbian language, believing that it is important for achieving full academic and professional potential, but also in order to communicate without difficulties with each other in a multiethnic environment in which they live.

At the very end, we conclude that bilingualism, or even multilingualism, often implies multiculturalism, and as long as we learn the language of the „Other“ we learn about its people and its culture, which brings us one step closer to its understanding, and one step further from discrimination, intolerance and prejudice.